

כסף כשיר

דיני ממונות
מכון "משפט לעם"

מכון משפט לעם

08-6892220

mishpatlaam@gmail.com

יצא לאור ע"י פאר הקודש בע"מ

הוצאת ספרים לאור

רמז 38 אשקלון טל. 08-6759999

e-mail: paer1@bezeqint.net www.hakodesh.co.il

מכון משפט לעם

מטרה:

הגברת המודעות ויישום דיני ממונות בשטחי החיים.

דרכי פעולה:

- בית דין לממונות בישיבת ההסדר בשדרות.
- ימי עיון ופרסומים הנוגעים לדיני ממונות המכוונים לציבור הרחב
- סיורים לימודיים למוסדות חינוך בהיכל בית הדין בשדרות
- מחקר תורני המתמקד ביישום דיני ממונות
- חוגים לכלכלה והלכה בשיתוף אנשי מקצוע
- תוכנית ייחודית באזרחות (באישור משרד החינוך) הבוחנת את ערכי הדמוקרטיה לאור המשפט העיברי

הקדמה

מכון "משפט לעם" רואה חשיבות בהגברת המודעות לדיני ממונות - ליישם את דיני התורה במציאות המודרנית. הלכות אלו נוגעות להגינות במסחר, לזכויות יוצרים ולנושאים אחרים המאפשרים שעיסוק ב"כסף" ובעניינים כלכליים יהיה כשר.

גולת הכותרת של פעילות המכון היא מפגש ישיר עם מאות תלמידים ובני נוער בו מלבנים באופן משותף דילמות ממוניות המוצגות באמצעות סרטים שהופקו על ידי המכון. בדרך זאת מעצבים אנו דור חדש הרואה במשפטי ה' מקור לפתרון שאלות כספיות העולות בחיי יום יום.

כמו כן מתכנסת מדי שבוע בחסות המכון קבוצת אנשי עסקים ללימוד משותף של הלכות משא ומתן ושיווק כשר. המפגש מזין ומפרה הן את העוסקים בחיי המעשה והן את רבני המכון הנדרשים ללבן שאלות העולות מן השטח.

קובץ השאלות ותשובות שלפנינו נכתב ע"י הרב אריאל בראלי. הוא ממחיש את מקצת הנושאים שעלו ע"י הנוער ומשתתפי חוג כלכלה והלכה.

תודה וברכה למשרד המדע שיזם ומימן חוגים אלה.

נושאים אנותפילה להחזרת הסנהדרין והשבת שופטינו כבראשונה. בעז"ה נזכה להמשך הברכה - "והסר ממנו יגון ואנחה".

הערה: תשובות שלא מוזכרים בהן מקורות ניתן לראותן באופן מלא באתר "מכון משפט לעם"

MISHPATLAAM.CO.IL

הסיפור ובתרונו

כתיבת הסיפורים - עדינה מסטבאום
מטפלת קינסיולוגית-רפוי טבעי
שדרות

יושר במשא ומתן

דני חיפש הרבה זמן דירה מתאימה להשכרה. יום אחד הוא מקבל טלפון מחבירו אריאל "ראיתי דירה להשכרה בדיוק בשבילך". תיאור הדירה אכן נשמע מצוין לדני. ישנה רק בעיה אחת-המחיר. המשכיר כתב בשלט שהוא רוצה 2800 ש"ח עבור הדירה - מחיר שהיה יקר מדי בשביל דני.

אמר לו אריאל יש לי רעיון מצויין אני אגש לדירה ואעשה עצמי כאילו אני מתעניין בדירה ואז אומר לבעל הבית שהמחיר מוגזם ביותר זה לא שווה יותר מ2000 שקל ולא אשלם אגורה יותר.

אמר ועשה ואכן בעל הבית נתרצה ל2400 ש"ח.

כדרכם של דברים סיפור המעשה התגלגל עד לבעל הבית של דני. כששמע זאת בעל הבית אמר מבחינתי החוזה בטל, עד לברור העניין. התשובה של הרב הייתה **שאסור** לאדם להציג עצמו כאילו הוא מתעניין לקנות חפץ בשעה שאין לו כוונה כזאת. לכן אסור היה לאריאל לעשות זאת, עם כל זה **החוזה לא בטל** כי בסופו של דבר, לא ברור שאכן בעל הבית ירד במחיר רק בגלל אריאל, ואפילו אם כן עדיין אין זו תרמית גמורה כי זו החלטה אישית של המשכיר להוריד את המחיר רק בגלל שאדם אחד אמר לו שזה יקר, יש משכירים שלא היו מתפעלים מכך!

הדרך להשגת פיצויי פיטורין

לאלי יש אח ואחות שהוא נוהג להתייעץ איתם אבל משום מה תמיד כל אחד אומר לו לעשות משהו אחר. אלי הוא פועל במפעל והציעו לו עבודה טובה יותר. הוא סיפר זאת לאחיו ואחותו ואמר להם שהוא מתכוין להתפטר מעבודתו ולקחת את העבודה החדשה. למרבה הפלא שניהם אמרו דבר אחד "אסור לך פשוט להתפטר אתה צריך לדאוג לפיצויי פיטורים ואם סתם תתפטר לא תקבל".

כאן נגמרה ההסכמה ביניהם והם התווכחו מה כן לעשות. אחיו אמר תתחיל לעבוד בצורה איטית ותאחר לעבודה עד שיפטרו אותך. אחותו אמרה ישנה סיבה מצוינת שאתה יכול להשתמש בה. הרי אתה מתחתן עכשיו ועובר לגור במקום אחר ובגלל זה מגיע לך פיצויי פיטורים.

בעוד הם מתווכחים איזה עצה יותר טובה, אלי התלבט האם מצד ההלכה מותר לו לנהוג כאחת העצות? האם מותר לעבוד בכוונה באיטיות ולאחר לעבודה על מנת להשיג את הפיטורין הרצויים? וכן האם להשתמש בסיבה של מעבר דירה כאשר אני יודע שזו לא הסיבה האמיתית לעזיבת העבודה? שאל אלי את הרב וענה הרב- אם ברצונך להתפטר עשה זאת אולם אין אפשרות לאחוז את החבל משני קצותיו גם לקבל משכורת וגם לעבוד בצורה חלקית. ואף שדרך זו ננקטת על ידי עובדים שונים והיא דרך ידועה להשגת פיצויים, בכל זאת אין זה מנהג מקובל והדבר אסור.

גם אם ברצונך לאחר בכוונה, ואז מנקים מהשכר את שעות האיחור, מוטל עליך לעבוד לפי המקובל כי על דעת כן נחתם הסכם העבודה.

אולם העצה של האחות טובה, שכן מותר לתבוע פיצויים מכל סיבה המופיעה בחוק אף אם באמת זו לא הסיבה האמיתית, זה הוא ההסכם. יש להוסיף שיש לנסח את הבקשה באופן שאין בה הצהרת שקר כגון: אני תובע את הפיצויים המגיעים לי על פי חוק פיצויי פיטורין סעיף יא מספר 3. ולא: אני נאלץ לעזוב את העבודה בגלל מעבר דירה עקב חתונה.

סמכויות ועד בית

שכני יהודה מתפרנס ממכירת חפצים משומשים. בערב פסח יהודה מפזר קרטונים גדולים סביב כל פתחי בנין המשותף שעליהם כתוב- בגדים למיחזור. דיירי הבניין מאוד לא אוהבים "קישוטים" אלו לקראת פסח. היות ואני וועד הבית פנו אלי מספר דיירים שאפנה ליהודה בדרישה שיסלק את הקרטונים. פניתי אליו אבל כצפוי זה לא עזר. אמרו לי כמה דיירים פשוט להשליך את הקרטונים על תכולתם לאשפה. התלבטתי האם מותר לי לעשות כן. האם בכלל יהודה חייב לפנות את הקרטונים הרי גם לו יש זכות שימוש בשטח המשותף?

תשובת הרב היא שרכוש משותף עומד לרשות כל השותפים בתנאי שהם משתמשים בו שימוש מקובל. לכן אם השימוש אכן פוגע בחזות של הבניין באופן שאינו מקובל באותו מקום, אזי יש ממש בטענה שאין להניח קופסאות גדולות בפתחי הבנין. ולכן יהודה חייב לסלק את הקרטונים.

בכל אופן אם יהודה לא מסלק יש להתרות בו שאם הוא לא יפנה וועד הבית בעצמו יפנה את הקרטונים ובמידה והוא לא מפנה את החפצים ניתן לממש את האיום ולהוציא אותם מהרשות המשותפת. בכל מקרה אסור לוועד לזורקם לפח אלא רק להוציא את הקרטונים מחוץ לשטח המשותף. (עדיף להגיע לסיכום עם הדייר שהקופסאות יעמדו זמן קצר)

מכירת רכב מה מגלים?

אבא של אלי קנה רכב חדש. אלי שמח מאוד כי עכשיו הרכב הישן עובר אליו.

תוך זמן קצר גילה אלי שהמתנה אינה כל כך שווה. לרכב הישן שאבא שלו נתן לו יש בעיה בהתנעה והצמיגים שלו גמורים. הוא החליט למכור אותו, לכן ניקה וצבע את הרכב יפה מאוד ותלה שלט מכירה. למחרת בא מישהו לראות את הרכב אלי אמר לו שהרכב בסך הכל במצב טוב.

הקונה התלהב מהרכב ולא שאל שאלות והם סגרו על מחיר וקבעו שלמחרת יעבירו את הבעלות על הרכב. באותו ערב סיפר אלי לאחיו יואל על המכירה המוצלחת של הרכב.

טען יואל כנגדו שנהג לא כראוי. "איך לא סיפרת לו על הבעיה בהנעה ועל הצמיגים השחוקים", "מה פתאום צבעת את הרכב בשביל שהוא יחשוב שהרכב חדש - זאת ממש רמאות" "איך אמרת שהרכב בסך הכל בסדר - כשאתה מוכר אותו כי יש בו בעיות" גער בו יואל.

אלי התייסר וחשב על רעיון לתקן את המעוות, הוא יאמר מחר לקונה על הבוקר שילך לבדוק את הרכב במכון ובזה יצא ידי חובה כלפי הקונה. הלך אלי באותו ערב ושאל את הרב האם אכן נהג שלא כהוגן? ענה הרב שישנה חובה הלכתית לציין פגמים שדרך אנשים להקפיד עליהם, לכן היה עליו לציין בפני הקונה את הבעיה בהצתה של הרכב, אולם לגבי הצמיגים היות וזה דבר הנראה לעין הרי זה נחשב כאילו אמרת. וכן לגבי צביעת הרכב אין בעיה הרי הקונה יודע את מודל הרכב ואינו טועה לחשוב שיש כאן מוצר חדש. הכלל הוא שמותר לך לומר דברים כלליים בשבח הרכב כפי המקובל (דהיינו שהקונה לא מחזיק מהדברים אמת לאמיתה) אבל אסור להציג מצג שוא.

גמ"ח רכב

ירון בדרך כלל קונה במכולת ליד הבית שלו אבל לפני החגים כשיש לו קניה גדולה הוא קונה בסופר מחוץ לעיר. אין לו רכב ולסחוב את כל הקניות בתחבורה ציבורית זה לא פשוט. יום אחד שמע ירון על גמ"ח רכב שהתקנון שלו לשלם שלושים אגורות על כל קילומטר

שה הוא תשלום על הבלאי של הרכב. לקח ירון את הרכב מהגמ"ח לקניות לחג. כאשר חזר ירון מהנסיעה ופרק את הקניות התברר לו שהיה חור באחד המוצרים ונגרם נזק לריפוד של הרכב, האם הוא חייב לשלם? תשובת הרב שהיות והתשלום הוא רק לכיסוי הבלאי שנגרם לרכב הרי הוא שואל ואינו שוכר. לכן חובתו להחזיר את הרכב בשלמותו גם אם קרה דבר שלא תלוי בו.

תמונה לשידוכין

עליזה בחורה נפלאה והגיע הזמן שתהיה כבר נשואה. ליעקב השדכן הצעה נפלאה לעליזה אלא שהבחור המיועד רוצה לראות תמונה שלה. עליזה מסרבת בתוקף אבל ליעקב יש תמונה של עליזה שהשתתפה בחתונה של בתו. התלבט יעקב האם הוא יכול להעביר את התמונה ללא ידיעתה ורצונה של עליזה. שאל יעקב את הרב ותשובתו שאין זה הליכה בדרך היושר והטוב לפעול בניגוד לרצונה אך אין לה בעלות ממונית על תמונתה השייכת כרגע לחברתה. לכן מהדין אינו חייב להתחשב בדעתה.

שותפים בסמבלולו

עסקים עם חברים זה דבר בעייתי ואני אומר זאת מנסיון רע. השקעתי יחד עם חבר בקניית מכונת סמבלולו (סוכר על מקל) מתוך הסכמה שנגיע לאירועים ונמכור. להפתעתי התגלה שחברי עצלן ומאחר לאירועים, ואף באירוע לא יזום. דיברנו מראש שחברי יקנה כמות גדולה של סוכר לצורך המכונה בזמן שיש מבצע הוזלות בסופר, אף על פי כן זה לא התבצע. הוא העדיף לחכות כדי שיהיה מבצע גדול יותר. עקב כך נגרם לנו הפסד של מאה שקלים. בסוף החודש שהגיע הזמן להתחלק בכסף הרגשתי שזה לא הוגן לחלק חצי חצי עקב עצלנותו אני הרווחתי הרבה יותר ומלבד זאת הוא צריך לפצות אותי על ההפסד של 100 ש"ח שנגרם בגללו.

שאלתי את הרב וזו תשובתו: אם השותף לא מופיע באירועים באופן חריג אזי **יש להפחית** מחלקו ברווחים. אך אם הוא באופן כללי מגיע, אלא שאינו מגלה מספיק יוזמה אין זו סיבה להפחתת שכרו. השותפות נוצרה מראש על דעת כן שכל שותף יתן מעצמו כל מה שצריך להצלחת השותפות בגבולות הסבירים. אך לגבי קניית הסחורה אף שהוא טעה והיה צריך לקנות בהזדמנות הראשונה אין כאן הפרה של ההסכם כי המניע שלו היה טובת השותפות ולכן ההפסד יחולק בשו

זכויות יוצרים על מבחן

הדסה ושירה תאומות ושתייהם מסיימות שנה שניה במכללה. והנה הגיע מבחן של שרה המרצה לפסיכולוגיה. המבחנים של שרה מאוד קשים והדסה הרגישה שהיא לא מוכנה למבחן. "אני אומרת לך מנסיון - הדרך הכי טובה להתכונן למבחן היא, לקחת מבחן קודם של המורה ולעבור עליו" - כך אמרה הדסה לאחותה שירה.

היא הציעה - " הפתרון הכי טוב בשבילי שאני לא אגש למבחן כעת ואחרי המבחן תרשמי את השאלות ועם זה אני אתכונן למבחן במועד ב'." רעיון מדהים אמרה שירה.

ביום המבחן קרה דבר מפתיע מיד אחרי שהמרצה שרה נתנה את המבחן היא הודיעה שהיא אוסרת על הנבחנים לכתוב את השאלות מתוך הזיכרון. שירה בכל זאת כתבה את השאלות, היא חשבה שאין למרצה זכות לאסור דבר כזה. אבל לאחר מכן התעורר מצפונה שאולי לא נהגה כהוגן. היא פנתה בשאלה זו לרב. התשובה שלו הייתה שאכן אין למורה סמכות למנוע מנבחן לעלות דברים מהזכרון שלו, לכן מותר לכתוב את המבחן מהזכרון, אך יש לקחת בחשבון שהמורה יכולה להפתיע מכיוון אחר, היא תודיע למחזור הבא של הנבחנים שהיא אוסרת להשתמש בכל חומר עזר הקשור למבחן הקודם.

מאבק על הפרנסה

בכל יום שישי יוסי מוכר פרחים ליד חנות המכולת. הוא מוכר סחורה יפה וגם ההכנסה די יפה. אהרון השכן של יוסי ראה את הרווחים היפים של יוסי והחליט גם הוא למכור פרחים בפינת הרחוב. הרווחים של יוסי כמובן ירדו. אח של יוסי

ראה את פניו העצובות של אחיו והעלה רעיון נפלא. הוא יעמוד ליד הדוכן של אהרון ויספר לאלה שבאים לקנות אצל אהרון על הסחורה המשובחת שמוכרים ליד המכולת וכך יבואו הקונים של אהרון לאחיו יוסי. יוסי התלבט האם מותר לעשות כן ושאל את הרב. בתשובתו חילק הרב את הקונים לשתי קבוצות, יש קונים שניתן להפנות לדוכן של יוסי ויש קונים שאינו יכול. הדבר תלוי האם הקונה כבר הגיע להחלטה לקנות אצל אהרון. קונה שהגיע כבר להחלטה לקנות אצל אהרון אז אסור להפריע למכירה, אבל קונה שרק בדרך לדוכן מותר להפנותו.

תיווך עבודות נקיון

אריק הוא נער עם חוש לעסקים. לקראת פסח הוא פתח "חברת נקיון". הוא תלה מודעות בכל העיר "נקיון מעולה לפסח תמורת 35 ש"ח לשעה", ברוך ה" הפלאפון לא הפסיק לצלצל. אריק סיכם עם נערים שאותם שלח לעבוד, שמתוך 35 שקל לשעה שהם מקבלים הם מפרישים עבורו 10 ש"ח לשעה. יום אחד מקבל אריק טלפון עם בקשה לעובד נקיון למחר למשך שמונה שעות. למחרת. אחרי שמונה שעות העבודה בקש בעל הבית מהנער להשאר עוד ארבע שעות עבודה וכן לבוא למחרת ולנקות את המשרד.

למחרת, לאחר ששילם בעל הבית לעובד את שכרו התעורר ויכוח בין אריק לבין העובד. העובד טען שהוא צריך לשלם דמי תיווך רק עבור 8 השעות שאליהם נשלח על ידי אריק, אבל על שאר השעות השכר הולך אליו. אריק טען שעבור כל שעות העבודה כולל נקיון המשרד מגיע לו 10 ש"ח לשעה דמי תיווך.

שאלו את הרב עם מי הדין וזו תשובתו: היות וזה הוא דבר מצוי שמזמינים עבודה לקצת שעות ועם הזמן מגלים שיש צורך להוסיף שעות עבודה, לכן גם השעות הנוספות כלולות בעסקת התיווך ויש להפריש עבורם דמי תיווך. לעומת זאת לגבי נקיון המשרד היות ומדובר על מקום חדש זו עסקה חדשה שלא הגיעה דרך אריק ואין צורך להעביר עליה דמי תיווך. על אף שבצורה עקיפה נוצרה הנאה מהתיווך של אריק אך עליה לא היה סיכום מראש ולכן אין אפשרות לדרוש עליה תשלום.

כל הקודם זוכה?

אני חסיד של מכונית וולוו סטיישן, היא בטוחה ומרווחת, וכבר כמה חודשים שאני מחפש לקנות את הדגם הזה ולא מוצא.

הציעו לי לעשות סיור בוקר באזור של בתי הכנסת- שם ישנם אנשים בעלי משפחות גדולות ויש יותר סיכוי לפגוש רכב למכירה מסוג זה. התברר שזו עצה טובה ובאמת זיהיתי מרחוק מכונית וולוו סטיישן עם שלט מכירה.

אך שימחתי הייתה מוקדמת- כאשר התקרבותי, אני רואה ליד המכונית דו-שיח ערני, כנראה בין בעל הרכב לאדם המעוניין לרכוש את הרכב, ופה נכנסתי לבעיה- האם אני רשאי להתערב?

מצד אחד, הם עדיין לא סגרו את העסקה וזכותי להציע מחיר גבוה יותר! מצד שני, נראה שהם הולכים לסגור ואני בעצם נדחף לעסקה שיש בה זכות ראשונים לקונה הראשון.

בתחילה, הרב לא הבין מדוע אני מתעקש דווקא על דגם זה לכן המליץ לי לוותר. אך לאחר שנוכח לראות שאני חסיד מובהק של וולוו וכבר תקופה ארוכה שאני מחפש דגם זה ולא מוצא, זה היה השיקול שלו להתיר לי להתערב באמצע המשא ומתן ולהציע הצעה חדשה. אך בדרך כלל, אם העסקה לקראת סיום אין התר לאדם שלישי להתערב.

שכנים עד הכסף

בבניין שלנו שמח, ובמיוחד לקראת פסח. אחד הדיירים פתח על דעת עצמו פתח מהמרפסת שלו לרחוב. פתח זה משמש לו לכניסה לביתו ואין לו צורך כבר בחדר מדרגות, בנוסף הוא ביטל לגמרי את דלת הכניסה הישנה מתוך ביתו. מאז הוא אינו רוצה לשלם את התחזוקה השוטפת.

דייר אחר אינו רוצה לשלם את הוצאות הסיווד של חדר מדרגות בטענה שהוא רק שוכר ועל המשכיר לשלם על הסיווד. כל שנה ישנו סיפור דומה ומתקיים דין ודברים בין הדיירים. השנה, החליטו הדיירים לפנות לרב. ענה הרב, יש לבדוק את החלק היחסי של בעל הדירה בהוצאות השוטפות ולהפחית סכום זה מהתשלום הקבוע. מומלץ להגיע להסכמה על סכום מוגדר שיפחיתו לכל דייר הנעדר חודש שלם מביתו היות וגם הוא אינו נהנה מההוצאות השוטפות של חשמל ונקיון.

באותו אופן יש לנהוג כלפי השוכר הוא ידאג לתשלום של השוטף והמשכיר ידאג לתשלום על תחזוקת הבנין כולל הסיווד.

מתנה משמיים

לפני שבועיים היה היום הולדת של אישתי וקרה לי ממש נס משמים. תכננתי לקנות לאישתי מתנה ופשוט שכחתי. ביום של היומולדת עבדתי עד מאוחר כשסיימתי את העבודה נזכרתי שאני צריך לקנות לה מתנה אבל פשוט לא נשאר לי זמן לנסוע לקניון ולקנות מתנה יפה ולהגיע הביתה בזמן ל"יומולדת". פתאום נכנס לחדרי אחד העובדים ובידו שקית עם מתנות לעובדים שחילקה ההנהלה. היה שם מחזיק מפתחות דיגטלי עם תמונות מתחלפות בארזית מתנה יפה מאוד. פתאום קלטתי שיש לי מתנה יפה לאישתי - היא ממש תעריך את זה. אבל אז התעורר ספק בליבי האם אני צריך לספר לאישתי שזאת מתנת חג מהעבודה (עובדה שתגרום לה להעריך פחות את המתנה) התקשרתי לרב ושאלתי אותו מה לעשות. תשובתו הייתה שאין חיוב לספר לה מהיכן המתנה אבל צריך לחשוב מראש איך להמנע מהוצאת שקר מהפה - היכן זה נקנה וכדומה.

שכן קפדון?

לפי דעתי השכן שלי פשוט צר עין. יש לי דירת דופלקס ואני מעוניין להשכיר את היחידה למעלה, השכן ממול מתנגד אין לו עניין בעוד לכלוך ורעש וצפיפות. לעומת זאת אני לא מבין מה הוא שח יש שיום קבוע לנקיון והם ישלמו על כל הוצאות ועד בית.

פנינו לרב וכך אמר: אם ברצונך לפרוץ כניסה חדשה מתוך חדר המדרגות יש בכך בעיה. אף אפ הכניסה תהיה משותפת, על פי החוק אסור לפצל דירה ללא אישור מהרשויות ויש לדבר תוקף מבחינה הלכתית. אולם אם אתה גר במקום שהמנהג לפצל ללא אישור, אזי אין למנוע ממך (כמובן שישנו סיכון בעונש מהרשויות). אומנם. לגבי תשלום ועד בית, הדייר החדש חייב להשתתף כשאר חברי הבנין.

עגלת סופר ברחוב

יום אחר ל"ג בעומר ראיתי עגלת סופר שילדים השתמשו בה לאיסוף קרשים. אני יודעת שצריך לקיים מצוות השבת אבידה ולהחזיר אותה לסופר אבל אם אני אלך איתה ברחוב אנשים יחשבו שאני או ילדי לקחו את העגלה מהסופר ללא רשות וזה מאוד לא נעים לי. שאלתי את הרב מה לעשות והוא אמר שישנה מצוות השבת אבידה כלפי עגלות אלו אולם אם היית מתביישת ללכת עם עגלה כזו שלך ברחוב, את פטורה מלעשות כן בשביל הסופר, יש להודיע להם על מקום העגלה.

דמי תיווך בין חברים

תוך כדי לימודי בישיבה יצרתי קשרים עם הרכבים שונים של תזמורות. כיום, פונים אלי חברים שאני אומין עבורם תזמורת לחתונה, אני גובה על השירות הזה 750 ₪.

הבחור משלם לי על הארוע ואני מעביר תשלום לתזמורת. ככל שיש לי יותר הזמנות אני מקבל מחיר זול יותר. החתנים לא יודעים מכך הם משלמים לפי מחיר קבוע לכל הרכב (אם הם פונים ישירות לתזמורת הם ישלמו מחיר יקר יותר). השאלה שלי האם אני יכול לגבות תשלום מלא מהחתן למרות שבפועל אני משלם פחות? דבר נוסף, כאשר בתחילת העבודה עשיתי זאת ללא תשלום ישיר אבל עדיין הרווחתי מההפרש בין מה ששילם החתן למה שבפועל שילמתי (הוא לא ידע מכך) האם זה היה תקין?

כאשר ברור לחתן שאתה עובד בשכר והוא עורך הסכם איתך, מותר לך לגבות את פערי התיווך כמו כל סוכן אחר. לעומת זאת, בזמן שאתה עושה טובה והחתן מבחינתו נותן כסף נטו לתזמורת, למרות שמצד איסור גזל לא נראה שיש בעיה, היות ומקובל לגבות תשלום על תיווך, ולעניין זה מגיע לך שכר, בכל זאת ישנה בעיה לקחת לעצמך חלק מהתשלום. זו גנבת דעת של החתן הבטוח שעשית לו טובה. יש אפשרות לשלם בפועל את כל התשלום לתזמורת, והם ברצונם יעניקו לך תשלום על התיווך.

המחשב שהוחרם

השאלתי לחבר מחשב נייד תוך כדי השיעור, הוא שיחק בו בשיעור והמחשב הוחרם עד סוף השנה. אני מתקשה בכתיבה וכותב רק על מחשב, לכן אני חייב להשיג מחשב חילופי אפילו בשכירות. האם חברי חייב לשלם לי את ההוצאה?

היות והמחשב קיים ורק הוחרם לתקופה שבסופה הוא יחזור. נמצא שהשואל יקיים בעתיד את התחייבותו להחזיר את המחשב, על ההפסד שנגרם בנתיים הוא פטור. מומלץ שבכל זאת השואל ישתתף בדמי השכירות, שהרי ההחרמה נגרמה בגללו.

שימוש בקרטונים הנמצאים במתקן מיחזור

האם מותר לקחת קרטונים ממתקן המיחזור להעברת דירה? הקרטונים יצאו מבעלות הבעלים וכרגע הם שייכים לחברת המחזור, לכן אין לקחת ללא רשות. אולם מסתבר בכלל שאין הם מקפידים על שימוש, אם לבסוף מקפידים להחזיר למתקן. ככל, כדאי להימנע משימושים אלו משום שלא תמיד זוכרים להחזיר.

שימוש ללא רשות בעגלת סופר

אני משתמש בעגלת סופר לצורך איסוף בקבוקים למיחזור מכל רחבי העיר, זו הדרך הכי נוחה להעביר כמויות גדולות של בקבוקים ללא שיישברו. לדעתי, אין בכך בעיה משום שאני לא גורם שום נזק לעגלה, כל מה שאכפת לסופר זה שהעגלה תחזור למקומה. יש מקרים שאנשים לא מחזירים ונגרם נזק לסופר, אבל אני בוודאות אחזיר - השארתי מטבע של חמשה שקלים לפקדון, ובשבילי זה שווה כסף? האם נתונים אלה מתירים לי לעשות זאת? כאשר אנו רוצים להשתמש ברכוש של אחרים עלינו לוודא שהם מסכימים לכך ולא לסמוך על הערכות שלנו. עליך לשאול מפורשות את בעל הסופר האם הוא מסכים לכך. בכל מקרה של ספק יש לגשת ולברר עם הבעלים ולא לסמוך על השערות שלנו.

גם אדם אשר שילם על השכרת רכב אינו רשאי ליסוע איתו לכל מקום. הוא אינו רשאי ליסוע איתו בדרכים המיועדות לרכבי שטח אלא אם כן סיכם על כך מראש. כך גם מי שקיבל עט בהשאלה אינו רשאי להעביר אותו לאחרים. דינים אלו מלמדים אותנו שכל שימוש חריג מצריך הסכמה מפורשת. ישנו דיון מעניין האם ניתן להשתמש בחפץ שעל פי רוב הבעלים מסכימים לשימוש בו. למשל, לקחת אופניים של שכנים כאשר הם אינם בבית וללא בקשת רשות מפורשת. ברור, שאם היינו מבקשים מפורשות הם היו מסכימים, האם ניתן "לדלג על כך"?

יש שהקלו בתנאי שבעבר השכנים הסכימו לך אישית ואז ניתן לומר שישנה רשות קבועה לשימוש. עלינו להכיר בכך שמחשבות שלנו בדברים הנוגעים לרכוש של אחרים אינם תמיד ישרות. אנו נוטים להקל בדברים שלא היינו רוצים שיעשו לרכוש שלנו, וכבר כתב המסילת ישרים שכל קולא צריכה בדיקה. יש לעצור ולחשוב שוב לפני שאנו משתמשים ברכוש אחרים.

מכירת רכב משומש

אני מעוניין למכור רכב משומש עם בעיה בהתנעה וכן צמיגים שחוקים, האם עלי לספר מעצמי את הבעיה או לתת לקונה לשאול ואם הוא לא ישאל לא

אגיד?

האם אמירה "תבדוק במכון רכב" פוטרת אותי מדיווח על ליקויים?

האם מותר לי לצבוע את הרכב ולומר שהרכב בסך הכל במצב טוב- שהרי כך מקובל להציג כל רכב משומש.

א. ישנה חובה הלכתית לציין פגמים שדרך אנשים להקפיד עליהם, לכן חובה לציין בפני הקונה את הבעיה בהתנעה. לגבי הצמיגים היות וזה דבר הנראה לעין הרי זה נחשב כאילו אמרת.

ב. אם המכון לא עלה על בעיה קיימת, וידוע לך ליקוי מסוים אתה צריך להודיע עליו באופן מפורט ולא מספיק ששלחת אותו למכון. לגבי צביעת הרכב אין בעיה הרי הקונה יודע את מודל הרכב, ואינו טועה לחשוב שיש כאן מוצר חדש. כמו כן מותר לך לומר דברים כלליים בשבח הרכב כפי המקובל (דהיינו שהשומע לא מחזיק מהדברים אמת לאמיתה) אבל אסור להציג מצג שוא.

מתנות בדואר

קיבלתי בדואר חבילת נרות לחנוכה מארגון צדקה. בדף המצורף היה כתוב שכדאי להדליק בנרות אלו היות והם יוצרו במיוחד עבור ארגון הצדקה ויש בכך מעלה. האם אני חייב לתרום לארגון תמורת הנרות, הרי אני לא הזמנתי אותם?

אין אפשרות לחייב אדם לשלם עבור מוצר שהוא לא הזמין. לכן אין חובה לתרום לארגון צדקה. לעניין השימוש בנרות ללא תשלום - יש לדמות את זה לדין ההלכתי של אבידה מדעת, שאין מצות השבת אבידה בחפץ כזה. אדם הזורק את ארנקו ברחוב או שיודע שחפציו מונחים במקום שאינו משתמר ולא אכפת לו הרי זו אבידה מדעת. לכן אין חובה לשלוח את הנרות חזרה לארגון צדקה, שהרי הם מדעתם שלחו את הנרות ללא סיכום מראש. מצד שני לחלק מהדעות, אין אפשרות להשתמש בהם. הפתרון הוא להתקשר אליהם ולבקש שיבואו לקחת את חבילת נרות תוך שלושים יום.

לאחר שיחלוף החודש ניתן להשתמש בנרות. הסיבה היא שכאשר אדם יודע על חפץ שלו שעומד להיזרק, והוא לא בא לקחת אותו תוך פרק זמן סביר, נחשב הדבר לגילוי דעת שהוא מפקיר אותו.

יצירת שינויים בבתים משותפים

א. אחד מדיירי בנין משותף המתגורר בקומת קרקע פתח על דעת עצמו פתח מהמרפסת שלו לרחוב. פתח זה משמש לו לכניסה לביתו ואין לו צורך כבר בחדר מדרגות, בנוסף הוא ביטל לגמרי את דלת הכניסה הישנה מתוך ביתו. נשאלת השאלה האם עליו להמשיך ולשלם דמי ועד בית מדי חודש? דיירי הבנין מוגדרים כשותפים בכל השטחים הציבוריים הקשורים לבנין-חדר המדרגות, גינה, חניה, גג, חצר ועוד. החלק של כל דירה בשותפות מותאם לגודל הדירה, כך שמי שיש לו דירה גדולה יש לו חלק גדול יותר בשטח הציבורי (חוק בניינים משותפים סעיף 57א).

ועד בית מוסמך לגבות תשלום עבור **תחזוקה** של הנכס המשותף כגון סידור וזיפות הגג במידת הצורך. בנוסף ישנה גביה עבור **הוצאות שוטפות**, כגון תשלום על חשמל וניקיון. יש הגובים את התשלום בהתאם לגודל הדירה ויש המחלקים את התשלום בין כל המשפחות בשווה.

לאור חלוקה זו ברור שמי שפתח כניסה נפרדת לביתו ואינו משתמש בחדר מדרגות פטור מתשלום על ההוצאות השוטפות, הוא אינו זקוק לתאורה או לניקיון בחדר המדרגות. הדברים נכונים גם כלפי דייר שעזב את ביתו למשך חודש שלם, יש לזכות אותו בחלק היחסי של התשלום על הצריכה השוטפת. לגבי התשלום של החזקת הנכס הוא חייב משום שזה עדיין נכס שלו. לא מסתבר שהוא הפקיר את חלקו בחדר המדרגות שהרי ישנה אפשרות שבעתיד הוא ירצה להשתמש בפתח הישן.

ב. יש לי דירת דופלקס ואני מעונין לפצל את יחידות הדיור ולהשכיר אחת מהן. לצערי, השכן מתנגד למהלך זה, מי צודק?
יש לי אפשרות לדאוג לכך שבחדר מדרגות תהיה רק כניסה אחת לשתי היחידות, האם זה משנה? מה בנוגע לתשלום לוועד בית?

השכן צודק. זכותו למנוע צפיפות בחדר מדרגות אשר מיועד מראש למספר המשפחות נתון. כל תוספת דיירים צריכה אישור מכל השכנים. אך בנוגע לאפשרות של חלוקה פנימית ללא פתח חדש לחדר מדרגות, יש בכך מחלוקת הפוסקים. יש להוסיף שעל פי חוק התכנון והבניה (סעיף 145א) אסור לאדם לחלק את דירתו ללא התר בניה. החוק יוצר אומדן דעת הנחשב להתניה מפורשת ועל דעת כן כל דייר נכנס. לעומת זאת, אם באותו אזור לא מקפידים על חוקי הבניה והמקובל הוא לחלוק את יחידות הדיור, במצב זה נחשב הדבר למחילה מפורשת על זכותם, ולכן יכול לחלוק בעל כורחם.

המנהג יוצר נורמה אחרת מהחוק וכל אחד מגיע על דעת כן. ואף שעל פי חוק הדבר אסור, יש להפריד בין זכותה של המדינה להרוס או להטיל קנסות לבין זכותם של השכנים להתנגד. הם מחלו על זכות זו בעצם זה שבחרו להתגורר במקום זה.

הצעת שידוכין כפולה

הציעו לי להפגש עם בחור ואני יודעת שכרגע הוא נפגש עם אחרת האם יש בכך בעיה?

ראשית יש לומר שמצב זה אינו תקין שבחור נפגש עם שתי בחורות במקביל (לבחור עצמו, יש בעיה של איסור גנבת דעת כלפי הבחורה הראשונה) וזה שיקול העומד בפני עצמו לא לשתף פעולה עם מצב כזה. אך אם אין לך הרבה הצעות וזה בחור אטרקטיבי, מצד ההלכה מותר לך. להבדיל, יש בעיה להתערב באמצע סגירת עסקה אבל רק כאשר הגיעו להסכמה על המחיר. היות והשאלה עוסקת בבחור שעדיין לא הגיע לכלל החלטה להתארס הרי זה שלב מוקדם ומותר לך להציע את עצמך.

יום ללא מזל

כל הבוקר עמדתי וחיכיתי לטרמפ, סוף סוף עצר לי רכב לכיוון שאני צריך. שמחתי והזדרזתי להניח את התיק בתא המטען. לאחר מכן לא הצלחתי לסגור את הדלת של תא המטען וכאשר ניסתי שוב, נשבר התפס של הדלת. הנהג אמר שאומנם הייתה כבר קודם בעיה בדלת אך הוא ידע איך להסתדר איתה, הוא כעס על כך שלא בקשתי ממנו רשות מפורשת לפתוח את תא מטען, ולטענתו אני חייב להשתתף איתו בתשלום של התיקון.

שאלה זו תלויה הרבה בנוהג המקובל בנסיעה בטרמפ. ניתן להניח שטרמפיסט מניח את חפציו בתא מטען אף ללא רשות מפורשת מהנהג. אם כן אז השימוש עצמו היה בהתר. כמו כן עליך לשחזר מה היא מידת הכוח שהפעלת לשם סגירת תא המטען אם הינך משוכנע שהפעלת כוח מקובל אתה פטור.

עבודה ללא שכר

המעביד שלי לא משלם לי את השעות הנוספות למרות שסכמנו על כך, האם אני רשאי לקחת בעצמי מהקופה הקטנה את הסכום שחייב לי?

ראשית עליך למצות את כל האפשרות העומדות לרשותך - למשל, דרישה חוזרת ונשנית לקבל את השכר, לתבוע אותו לדין תורה. אך אם אתה נענה בשלילה ויש לך חוזה עבודה המפרט את ההתחייבות של המעסיק לתשלום שעות נוספות, מותר לך לקחת את הסכום המדויק מקופה קטנה.

שאלות של מלצרים

אני עובד כמלצר ומקבל שכר מינימום, בעל הבית סיכם איתי מראש שתשלום הטיפ עובר אליו, מתברר שהטיפים מכובדים ואני נשאר עם שכר מינימום - זה לא הוגן!

הסכמים יש לכבד גם כאשר היה ראוי להיות אחרת. למשל, בעל מונית מעסיק נהג וסוכם איתו שהוא עובד גם בשבת. כמוכן שאסור לו לעבוד בשבת אולם אם הוא חילל את השבת ובכל זאת עבד הרי בעל המונית חייב לשלם את כל שכרו החודשי כולל שכר שבת. לכן ישנה משמעות הלכתית להתחייבות של מלצר להעביר את הטיפ לבעל העסק ואין הוא יכול לעכב זאת לעצמו.

מנגד, מתעוררת בעיה מול הלקוחות, הם בטוחים שהכסף ניתן למלצרים בהוקרה על עבודתם ואין להם מושג שהכסף עושה את דרכו לכיסו של בעל העסק ויש בכך משום איסור גנבת דעת. על מנת לא להשתתף באיסור זה, יש לגשת למעביד ולנסות להגיע להסכם שכר חדש שבו תשלום הטיפ שישאר אצל המלצר.

אני עובד כמלצר וסוכם עמי שאני לא מקבל שכר מלבד תשלום הטיפ, האם זה אפשרי?

מלצר שסוכם עימו שהשכר הוא תשלום הטיפ בלבד, זכאי על פי דין להשלמה לשכר מינימום. חוק שכר מינימום מחייב את המעביד לשלם באופן מוחלט את השכר הקבוע בחוק, הוא לא מאפשר למעסיק להגיע לסיכום אחר. לכן, אין זה משנה שסיכמת עם בעל המסעדה על קבלת טיפ בלבד. במידה והתשלום אינו מגיע לשכר מינימום, ישנה חובה על המעסיק להשלים את השכר.

פינוי הפצים מחדר מדרגות

אחד מדיירי הבניין עבר דירה והשאיר מכונת כביסה ליד המדרגות של הבניין. ועד הבית ניסה להשיג אותו בטלפון, ללא הועיל. לאחר חודש, ועד הבית נתן את המכונה ללא תשלום לחנות "יד שניה", תמורת הפינוי שלה. הדייר תובע את מחיר המכונה מועד הבית .

חדר מדרגות הוא רכוש משותף לכלל הדיירים ולכן חלות עליו ההלכות של שותפים. צורת השימוש בנכס המשותף היא בהתאם למקובל באותו מקום, כפי שכתב השולחן ערוך "אחד מהשותפין בחצר שבקש להעמיד בה בהמה או ריחים או לגדל בו תרנגולים, חכירו מעכב עליו, וכן שאר דברים שאין דרך בני המקום לעשותם בחצרותיהם, בכולם השותפין מעכבין זה על זה"ה. מנהג המקובל אינו מאפשר לדייר להשאיר חפצים לאורך זמן בחדר המדרגות, מלבד אופניים ועגלות. לכן אין אפשרות להשאיר שם חפץ במשך חודש שלם, והדייר עבר על כללי השימוש בנכס המשותף. נעבור לשאלה האם ועד הבית נהג כשורה כאשר מכר את המכונה ללא רשות, נראה, שוועד הבית נהג בפזיזות יתירה, הוא נתן את המכונה ללא תמורה על מנת לזרז את הפינוי שלה. ההלכה מתירה לאדם להתגונן ולשמור על רכושו אבל עליו לבדוק שהוא עושה רק את המינימום האפשרי. ועד הבית היה רשאי למכור את המכונה במחיר מלא ולהעביר את הכסף לדייר. אפשרות נוספת היא להוציא את המכונה החוצה לרחוב ואז הייתה הזדמנות לדייר ליטול משם את המכונה.

שאלות
ותשובות

שכר נהג מונית

שאלה: הזמנתי מונית ומיד בסוף שיחת הטלפון עצר לי שכן שנסע לאותו כיוון, האם אני רשאי לבטל?

תשובה: יש לבדוק האם נגרם הפסד לנהג מונית, האם הייתה הזמנה חדשה שבעל התחנה ביטל בגלל שכל המוניות תפוסות. וכרגע אין לו עבודה. אם זה כך הרי צריך לפצות אותו על הפסדו. אך כאשר אין שום הפסד לבעל המונית מותר לחזור בו. תמיד ראוי לו לאדם לעמוד בדיבורו, ובלשון המשנה החזרה מוגדרת כ"תרעומת" מעין הקפדה שיש לנהג מונית על הנוסע. שיקול נוסף שאותו צריך לקחת בחשבון הוא האם נהג המונית יצא כבר לדרכו? כאשר הפועל התחיל בעבודתו או התחיל ללכת למקום עבודתו אז כבר אין אפשרות לבטל את העבודה.

וירוס במחשב

שאלה: עשיתי מעשה שטות ושלחתי מייל הנושא וירוס למחשב של המורה שלי. נודע לי שהווירוס היה קטלני והמורה נזקק לשלם לטכנאי שיתקן את המחשב, האם אני צריך לשלם?

תשובה: ראשית גרמת נזק אדם מישראל ועליך לפייס את המורה. אם אינך מעז לחשוף את עצמך בפניו, לפחות תשלח לו מכתב פיוס ללא שם. עדיין ישנה שאלה ממונית ביחס למעשה הנזק שעשית זו שאלה שהתחדשה בזמננו אבל ניתן לענות עליה מתוך ההשוואה לאחד מאבות הנזק, אש. המאפיין של האש הוא שאדם משתמש בכוח טבעי-הרוח, על מנת להפיץ את הנזק. גם בשליחת המייל האדם מנצל את החשמל והאותות האלקטרוניים על מנת להפיץ את הנזק. המבעיר אש בשדה חבירו חייב על כל השדה ולא רק על מקום הבערה, אף כאן אתה חייב על כל הנזק שגרמת על ידי שליחת הווירוס.

יעוץ לא מוצלח

שאלה: אדם התלבט האם לקנות דירה לצורך השקעה במקום מסוים, הוא ניגש לחבירו שייעץ לו. החבר אמר לו בצורה החלטית "זו השקעה טובה כדאי לך מאוד להשקיע בדירה". לאחר הקניה התברר שהמיקום של הדירה אינו טוב, היא סמוכה לאתרי בילוי, ולכן המחיר ששולם על הדירה היה יקר. האם יש למייעץ אחריות כספית לעצה הרעה שנתן?

תשובה: יש להבחין בין מומחה נדל"ן לבין אדם שאינו מצוי בתחום. כלפי אדם רגיל ישנה טענה למה נתת עצה בדבר שאינך מבין? אדם רשאי לקחת סיכון בכספו, אבל לגרום לאחרים השקעה בדבר שאינו ידוע הרי זו פשיעה. ישנו מקרה בגמרא על אדם שהציעו לו תשלום במטבע כסף. הוא חשש שהמטבע מזויפת ולכן הלך להתייעץ עם חבירו. חוות הדעת הייתה שהמטבע אינה מזויפת ולכן הוא הסכים לקבל אותה. לבסוף התברר שאכן המטבע היה מזויף, ההלכה קובעת כי יש פה נזק שנגרם בפשיעה ולכן חייב לשלם! לכן, במקרה שלנו אם נותן העצה הוא אדם שאינו מתמחה בדירות, ונאמר לו במפורש שסומכים עליו בלבד אז הוא חייב לשלם את הפער בין המחיר המקובל בשוק לבין המחיר ששילם חבירו בפועל.

שכירות

תשלום שכירות בזמן הירום

שאלה: משפחה ששהתה מחוץ לשדרות במשך שלושה שבועות האם צריכה לשלם דמי שכירות רגילים?

תשובה: בהלכה ישנו הבדל בין מקרה פרטי ל"מכת מדינה". כאשר באמצע תקופת השכירות השתנו התנאים הסביבתיים והחיים בדירה אינם נורמליים, למשל שכן שהחליט לשפץ שיפוץ יסודי ובמשך כמה חודשים ישנו רעש ואבק בלתי נסבלים, הדין מחייב את השוכר להמשיך ולשלם את התשלום הקבוע. הבית עומד על תילו והשינויים מסביב פוגעים בשוכר. המשכיר מבחינתו עומד בהסכם.

לעומת זאת אם הפגיעה בתנאי המגורים אינה נחלתו הבלעדית של השוכר אלא רוב העיר סובלת מכך אזי יש דין מיוחד של "מכת מדינה". ההלכה פוטרת את השוכר מתשלומים כאשר ישנה "מכת מדינה".

לכן השאלה העומדת בפנינו היא האם רוב תושבי שדרות נאלצו לעזוב את בתיהם? האם יש בפנינו מכת מדינה הפוטרת את השוכר מתשלום?

נראה שמסיבה אחרת לא ניתן להשתמש בדין של "מכת מדינה". הדוגמא המובאת במשנה למכת מדינה היא אדם אשר שכר שדה וליד השדה היה נהר גדול המשמש להשקיה לכל שדות העיר. פתאום התייבש הנהר ולכן אין אפשרות לעבד את השדה. השוכר פטור מתשלום השכירות. אולם אם ניתן

להביא מים על ידי דליים ממעין קרוב אזי חייב השוכר בתשלום. למדנו משם שרק כאשר השימוש מתבטל לגמרי יש דין "מכת מדינה" [שולחן ערוך סימן שכ"א]. בעיר שדרות ניתן בדוחק לגור גם בבית שאין בו ממ"ד ולרדת לחדר מדרגות או למקלט קרוב [לצערנו ישנם אנשים שאין להם אפילו מקלט ליד הבית אבל הם לא רוב התושבים]. גורמי הבטחון לא הכריזו על סכנת מגורים לכן אין דין מכת מדינה בשדרות ויש לשלם את כל חוב השכירות.

השאלת רכב

שאלה: בעל משפחה שאל רכב משכינו לשם טיול בגולן. לאחר שלוש וחצי שעות נסיעה הגלגל התפנצ'ר, הנהג החליף גלגל ונסע לתקן את הפנצ'ר. התברר שהצמיג נהרס ולכן העלות הייתה גבוהה 150 ₪.

למחרת בבקר לרוע מזלו של הנהג, התגלה שבמשך הלילה כאשר הרכב עמד בחניון נגרם לו נזק - הבקליט נשברה, כנראה על ידי רכב חולף. הנהג חזר לשדרות בבושת פנים ובא לשאול כיצד לנהוג עם ההוצאות שנגרמו לו - עלות פנצ'ר ותיקון הבקליט?

תשובה: כאשר אדם משאיל רכב הוא יודע שיגרם בלאי טבעי לרכב. אף על פי כן הוא מסכים לכך. הבלאי זניח ביחס למצות החסד. הגמרא מרחיבה את הרעיון של הבלאי למקרים נוספים. כאשר הבהמה מתה מחמת מלאכה השואל פטור. הטעם המובא בגמרא בבא מציעא [צו:]: "לאו לאוקמא בכילתא שאילתה". אומר השואל - אני לקחתי את הפרה להשתמש בה ולא להעמיד אותה ברפת. כוונת הדברים היות והמשאיל יודע שישנם נזקים הנגרמים בגלל השימוש ובכל זאת הוא נותן, סימן שנתנת הרשות כוללת מחילה על כל נזק שיגרם מחמת השימוש.

לסיכום, עלות התיקון של הפנצ'ר מוטלת על בעל הרכב ולא על השואל. ביחס לתיקון הבקליט יש לחייב את השואל ולא את בעל הרכב. כאן הנזק לא נגרם תוך כדי נהיגה, הרכב חנה ומי שהוא פגע בו. שואל חייב לשלם גם במקרה אונס לכן עליו לתקן את הבקליט.

כאשר אנו מבקשים כלי לשימוש, טמון בכך התחייבות מצידנו לשמור עליו ולהחזיר אותו שלם לבעלים. התורה מחדשת שאפילו אם יקרה נזק בלתי צפוי לחפץ, כגון רוח חזקה שאינה מצויה אשר הפילה את החפץ, חובת התשלום מוטלת על השואל. הרעיון הוא היות והשימוש בחינם בתמורה ישנה התחייבות מוחלטת להחזרת החפץ לבעליו. כך פסק הרמב"ם בהלכות שאלה "השואל כלים מכבירו ואבד או נגב...אפילו נאנס אונס גדול חייב לשלם הכל". אומנם כאשר הנזק נגרם תוך כדי שימוש - פטור, כגון אדם שאל רכב ותוך כדי נסיעה התקלקל המצבר הוא פטור. זה לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם "במה דברים אמורים שנאנס שלא בשעת מלאכה, אבל אם שאל בהמה מחבירו לחרוש בה ומתה כשהיא חורשת הרי זה פטור." טעם הדבר כתב הרשב"א שהמשאל מודע לאפשרות הזו ואף על פי כן הוא נתן רשות שימוש, סימן שכל נזק שיגרם כתוצאה מהשימוש הוא קיבל על עצמו.

נזיקין

הסולם שנשבר

שאלה: אני מתגורר בבניין משותף בקומה העליונה. יש אפשרות לאחסן דברים בעליית הגג המשותפת.

כאשר עליתי לעליית הגג, הסולם נשבר, ונפלתי על תמונה גדולה שהייתה בחדר מדרגות. ועד הבית תובע ממני תשלום עבור התמונה, האם אני חייב?

תשובה: ראשית עלינו לבדוק מה גרם לסולם להישבר? אם למתבונן הרגיל נראה הסולם רעוע מבחוץ אזי האדם שטיפס עליו נחשב לפושע ועליו לשלם את כל הנזק שגרם. אולם אם מתברר שמבחוץ הסולם נראה במצב טוב ומבפנים היו תולעי עץ וכדומה, אין אחריות על האדם הוא אנוס ופטור מתשלום!

הכלל הוא כי מוטלת על האדם אחריות רחבה. אדם צריך לשמור את עצמו שלא יגרם נזק לאחרים אפילו בטעות "אדם מועד לעולם". אולם ישנם מקרים שאינם צפויים לחלוטין, ובהם המזיק פטור היות והוא אנוס גמור. אחת הדוגמאות המובאות לדבר שאינו צפוי זה המקרה שלנו, אדם לא יכל להעלות בדעתו שיש חרקים בפנים האוכלים את הסולם [שולחן ערוך סימן שע"ח]. הדבר נכון לגבי שאר כלים שפתאום התקלקלו וחפץ מסוים ניזוק מהם, אם לא היו סימנים לכך שהכלי עומד להתקלקל פטור.

מלח במקום סוכר

שאלה: בקשתי משכן כוס מלח, בטעות הוא נתן לי כוס מלאה סוכר. שמכתי על דבריו והכנסתי את הסוכר לתוך הסיר עם הבשר. נגרם לי נזק של 70 שקלים כי לא ניתן היה לאכול את הבשר, האם אני זכאית לתשלום?

תשובה: יש לעיין האם הסוכר עדיין שייך לשכן ואז ניתן לדבר על ממון שלו שהזיק. הגאון הרב שלמה זלמן אויירבך זצ"ל [מנחת שלמה בבא קמא] דימה זאת לדברי הגמרא על "בור המתגלגל ברגלי אדם". כך גם השכן כאשר הוא אומר על סוכר שהוא מלח בכך הוא נחשב ל"חופר בור" אלא שהבור שלו הועבר לתוך הבשר ושם הוא הזיק. אדם המניח אבן בראש הגג והיא נופלת לארץ ואז אדם נתקל בה וניזוק, זה הוא דין בור, כך גם הסוכר. אף אם נניח שהסוכר שייך לשכן שביקש אותו, יש לחייב על ההכשלה כשלעצמה (מדין גרמי) אף אם הייתה בשוגג.

השבת אבדה

אורות דלוקים ברכב

מצוות השבת אבדה מחייבת את האדם לטרוח ולמנוע הפסד כספי מכל אדם מישראל [בבא מציעא לא].

לכן כאשר אדם שכח את האורות דלוקים ברכב, ישנה מצווה לגשת ולהודיע לו.

וכן אם ישנה נזילת מים מאחד הצינורות, ישנה מצווה ליידע אותו. כמובן שאם האדם עצמו יכול לעשות מעשה ולמנוע הפסד הוא צריך לעשות כן. הדוגמא המובאת לכך בגמרא היא: נחל העלה על גדותיו ומציף את השדות, חובה על האדם להזדרז ולנסות ולעצור את הזרימה. ניתן להשוות דין זה למקרה שבו אדם הוא עד ראיה לתאונת דרכים והרכב הפוגע מתחיל להימלט, יש לרשום את מספר הרכב ולהעביר אותו לבעל הרכב הנפגע. כמו כן ישנה מצווה לבוא ולהעיד על כך. [אם העד לא מפסיד זמן עבודה או שהוא מקבל החזר על כך]

מצווה זו מרגילה אותנו להתייחס לממון הזולת כאילו הוא ממון שלנו, הדבר נכון גם כלפי ממון ציבורי. לא יתכן שאדם ירגיש שרכוש הציבור הוא הפקר, מצוות השבת אבידה כוללת גם את כספי הציבור.

לכן אם אדם רואה את ברז המים בגינה הציבורית, פתוח או מטפטף חובה עליו לגשת ולסגור אותו היטב. אם בבית כנסת שכחו לסגור את האורות והמוזגן, צריך לדאוג לכך. היחס כלפי ממון הזולת צריך להיות כאילו הוא ממון שלנו.

האם בשטרות כסף ישנו סימן?

שאלה: האם צריך להכריז על שטרות כסף שנמצאו מגולגלים יחד וזרוקים על הרצפה ברחוב?

תשובה: כאשר ישנם מספר שטרות, המספר עצמו הוא סימן, למשל שני שטרות של חמישים שקלים, ולכן ישנה חובה להכריז.

שטר בודד אין בו סימן, אפילו אם יבוא אדם ויאמר " אבדתי שטר כסף ושמי כתוב על השטר עצמו " ובאמת השם שנאמר מופיע על השטר, אין בכך סימן. גם אם אדם יזכור את המספר הסידורי של השטר, אין בכך ראייה שהוא המאבד. הסבר הדבר הוא, בדברים שרגילים להעביר אותם מיד ליד, אנו חוששים שהאדם שנותן את הסימן הוא לא הבעלים האמיתי. יתכן שבפרק זמן מסויים אכן השטר היה אצלו ואז הוא כתב עליו את שמו, ולאחר מכן הוא השתמש בשטר והעביר אותו לאדם אחר.

על פי הדין המוצא שטר כסף בודד הרי הוא שלו. הסכום הנקוב בשטר אינו נחשב לסימן לכן אנו מניחים שהבעלים התייאש ממנו.

לגבי מטבעות, המצב הוא שהמאבד עדיין לא יודע שאבדו ממנו מטבעות, לכן הוא עדיין לא התייאש. וממילא אסור למוצא להשתמש. המוצא מטבעות ירשום לעצמו את הסכום שמצא בפתק ואז יוכל להשתמש בהם [ש"ך סימן ר"ס ס"ק כ"ו]. הרישום נועד למקרה ויודע לו מי הוא המאבד ואז הוא יחזיר לו את כספו.

האם ניתן להתעלם?

שאלה: האם עלי להרים ולהכריז על כל חפץ או בגד הזרוק ברחוב?

תשובה: מצוות השבת אבידה כוללת מצוות עשה "השב תשיבם" וכן איסור "לא תוכל להתעלם".

ראשית יש להתבונן על הצורה שבה מוטל החפץ. אם נראה שהחפץ נפל בלא כוונה אז יש לפנינו אבידה. אולם אם נראה שהחפץ הונח במודע על ידי הבעלים ואז הוא נשכח, אז אין זו אבידה [רש"י בבא מציעא כה:]. למשל אם החפץ מונח בצד הדרך וניכר שרצו להסתיר אותו אז אין מצווה להרים אותו, הפוך יש עניין להשאיר אותו במקומו, הבעלים יזכרו בחפץ ויבואו לקחת אותו ממקום המסתור.

כאשר המוצא מעריך שעתיד להיגרם נזק לחפץ כגון שיורדים גשמים והחפץ מתקלקל אז עדיף לקחת את החפץ ולהכריז.

השאלה הגדולה היא כאשר ברור שהחפץ נפל ויש על החפץ סימן [חפץ שאין בו סימן אין חובה להרים אותו ולהכריז], כגון כיפה הסרוגה בצורה מיוחדת ומוטלת באמצע הרחוב האם יש מצווה להרים אותה? מצד אחד ישנו איסור "לא תוכל להתעלם". מצד שני, היום, הרבה מהמאבדים לא טורחים לחפש אחר האבדה שלהם. רוב הפעמים שמכריזים על אבדות לא מוצאים את הבעלים. לכן יש צד דווקא להשאיר את האבידה במקומה ובכך להגדיל את הסיכוי שהיא בסוף תגיע לבעליה.

הרב אלישיב הכריע ספק זה ופסק להשאיר את האבידה במקומה ואין בכך איסור לא תוכל להתעלם. [כמובן מדובר במקום שלא יגרם נזק לחפץ]

היכן הטלית?

שאלה: בכינוס הגדול לכבוד ברכת החמה, נתחלפה הטלית שלי בשל אחד המתפללים, האם מותר לי להשתמש במה שבידי?

תשובה: יש כאן מצב בעייתי, אתה מחזיק בטלית שאינה שלך ורוצה להשתמש בה ללא רשות הבעלים. הטלית נחשבת בעצם לאבידה בידך וממילא הדין הוא שאסור לך להשתמש בה!

כך נפסק בשולחן ערוך "נתחלפו לו כליו בבית האבל או בבית המשתה, לא ישתמש בהם." (סימן קלו סעיף ב). אולם כתבו הפוסקים שבמקומות ציבוריים שהדבר קורה מדי פעם ישנה אומדנה שכל אחד מבעלי הטליתות מעוניין שחברו ישתמש בשלו כדי שגם הוא יוכל להשתמש. לכן כאשר הדבר קרה בבית כנסת מותר להשתמש במקביל עליך לפרסם מודעה על כך שיש לך טלית שאינה שלך כדי להגיע למאבד.

למי שייכת המציאה?

שאלה: ילד בן שמונה שנים מצא דבר יקר ערך- שטר כסף, מצלמה, האם האבא רשאי לקחת לעצמו את המציאה?

תשובה: יש להבחין בין עיקר הדין לשיקול חינוכי. חכמים תקנו שכל מציאה שמוצא ילד היא שייכת לאביו. הסיבה היא הכרת הטוב לאב הדואג להאכיל ולהלביש את ילדיו אף על פי שאינו חייב, אולם ילד יתום או ילד אשר האב אינו דואג לו לאוכל, אזי הילד זוכה במציאה לעצמו ואסור לכל אדם לקחת ממנו את המציאה ללא רשות. [חושן משפט סימן ע"ר].

כדאי להפעיל שיקול דעת ולחשוב איך הדבר מתפרש אצל הילד? אם הילד מרגיש שנטלו ממנו את המציאה בכוח, הוא עלול להבין, שמי שיש לו כוח וסמכות מפעיל אותה כנגד החלש דבר שאנו לא מעוניינים בו. לכן השיקול החינוכי מוביל אותנו לשקול מתי לקחת את המציאה ומתי לא לקחת את המציאה ולהשאיר אותה לילד- בכך אנו מכבדים אותו.

בנוסף ישנו הבדל גדול בין מבוגר, לילד, במצוות השבת אבידה. ילד אינו מחויב בשמירה ואף אם הוא עצמו יאבד את החפץ אין לו חיוב לשלם [אף כשיגדל]. לעומת זאת מבוגר שהגביה מציאה אסור לו להשאיר אותה ברכב זרוקה עם שאר חפציו, עליו להניח אותה במקום המשתמר. ואם באמת יתברר שהייתה רשלנות מצד השומר הוא יצטרך לשלם לבעל האבידה את מחיר המציאה.

מכתב בתיבת דואר שאינו שלו

שאלה: האם ישנה מצות השבת אבידה במכתב שהגיע אלי בטעות? האם אני מחויב לקנות בול חדש?

תשובה: מצות השבת אבידה כוללת כל חפץ אשר שווה מעל פרוטה. השווי נמדד לפי המאבד ולא לפי המוצא. לכן אם אדם מצא נעל אחת, הוא מחויב להכריז, למרות שאצלו אין לדבר ערך.

מכתב בדרך כלל שווה יותר מפרוטה [10 אגורות] ולכן יש מצווה להשיב אותו לבעליו.

ישנו כלל גדול בהשבת אבידה האומר כי אין חיוב להשקיע כסף של המוצא בהשבת האבידה. אדם הממהר לעבודה וכל איחור שלו גורם לו הפסד כספי, אין הוא חייב להרים אבידה.

התורה מצווה אותנו לטרוח והכריז ולהקדיש זמן להשבת האבידה. לכן אם המכתב מיועד לאחד משכניו של האדם בקרבת מקום עליו להחזיר לו את המכתב. לעומת זאת אם המכתב ממוען לאדם שאינו בקרבתו, אין חובה לקנות בול ולשלוח מחדש את המכתב. ראוי שהאדם יודיע טלפונית למאבד על כך שיש אצלו מכתב. כאשר המאבד גר רחוק אזי יש להחזיר את המכתב לדורך הקבוע באותה שכונה.

כאשר המאבד מתחייב לשלם את כל ההוצאות שייגרמו למוצא כגון שהמאבד התחייב בטלפון לשלם את כל הוצאות המשלוח, וניתן לסמוך עליו. אזי ישנה חובה על המוצא להוציא הוצאות משלו כגון לשלוח בדואר רשום ולאחר מכן יגבה את ההוצאות מחבירו. [ח"ו מ"ת כ"ו סק"א].

קבלת עודף בטעות

שאלה: אדם קנה בכמה חנויות לפי החישוב שלו הקניות עלו לסך מסוים ובפועל יש לו יותר כסף, מה עליו לעשות?

תשובה: מוכר שהחזיר עודף יותר ממה שצריך הרי צריך להעמיד אותו על טעותו ולהחזיר לו את כספו, יש בכך משום השבת אבידה. באותה מידה יש לנקוט כאשר מכשיר הכספומט נותן יותר כסף. אם המוכר אינו יהודי, אין חובה להחזיר לו, מצוות השבת אבידה נוהגת רק בישראל.

כאשר ישנו ספק איזו חנות החזירה את העודף- הדבר דומה לכל אבידה שצריך לדאוג להשיב אותה לבעלים האמיתי על פי סימנים. לכל חנות יש בסוף יום הקניות סגירת קופה ולכן המוכר אמור להבחין בכך שישנו פער בין הסכום הנקוב בקופה לבין המזומן בקופה. במקרה שלנו יש להתקשר ביום המחרת לכל החנויות ולשאול האם אתמול היה חסר להם סכום כסף למאזן היומי? מה הוא הסכום? מוכר שידע את הסכום העודף הרי זה סימן ויש להחזיר לו. אין חובה לנסוע במיוחד לאותה חנות אלא אם האדם מזדמן לשם, יחזיר.

אדם המסופק האם הוא קיבל עודף שאינו שלו, מעיקר הדין פטור, הכלל הוא המוציא מחבירו עליו הראיה. אם החליט לשתף את בעל החנות בספק, והוא טוען בוודאות שחסר לו כסף בקופה, יש עניין לתת לו כדי לצאת ידי שמיים.

שומר אבידה

שאלה: האם מותר למסור את האבידה למחלקת אבידות של גופים שונים? האם ניתן למסור מציאה שנמצאה באוטובוס למחלקת האבידות של אגד?.

תשובה: המוצא אבידה צריך לטפל בה כאילו היא שלו. מוטל על המוצא לטרוח ולטפל באבידה: לאוורר את הבגדים ולנער את השטיח. אך אם ישנו גוף הממונה על כך אז ישנו עניין למסור לו. אבידות הנמצאות באוטובוסים יש למסור למחלקת האבידות של חברת האוטובוס [גם אם הם לא מטפלים באבידה כדין]. הנימוק הוא: יש בכך תועלת למאבד, בכך מגדילים את הסיכוי שלו למצוא את האבידה. ללא כך, אם אדם ירצה להכריז על אבידה כזו היכן הוא יפרסם? [מלבד האפשרות ליידע את הנהג, והרי הנהג מתחלף]

בנוסף כתבו הפוסקים כי כל נוסע העולה לאוטובוס מקבל על עצמו את כללי החברה המתפעלת את הקו. ממילא הוא מביע הסכמה שכך יתנהגו בנכסיו שנשכחו.

דבר זה לא נכון לגבי אבידה הנמצאת ברחוב. ולכן בשלב ראשון יש להכריז בעצמו באזור המציאה. רק בשלב שני, ניתן לפנות למחלקת אבידות במשטרה ולתת להם את האבידה. לאחר תקופה מסוימת המשטרה מחזירה את החפץ למוצא ואז המוצא מחוייב שוב לשמור על החפץ עד שימצאו הבעלים.

שִׁכָר פּוֹעֵל

חזרה מהצעת עבודה

שאלה : האם מותר לחזור מסיכום על עבודה?

תשובה: כבר, עמדנו על כך שסיכום בעל פה אינו החלטי. במקרה כזה יש אפשרות משפטית לחזור מהצעת העבודה אבל אין רוח חכמים נוחה מכך. יש לפועל "תרעומת" על המעביד.

כאשר הסיכום נכתב ונחתם על ידי הצדדים הרי יש לדבר תוקף של קנין ואין אפשרות לחזור מהסיכום.

אפשרות נוספת לחיזוק הסיכום היא התחלת העבודה על ידי הפועל. לדוגמה אם בעל חנות סיכם בעל פה עם נער שיבוא לעבוד בחנות, מותר לו לחזור כל עוד הנער לא החל בעבודתו. אולם אם הנער החל בעבודה הרי הדבר מחזק את התחייבות בעל החנות כלפיו ואין אפשרות לחזור.

ישנם סיבות המצדיקות פיטורין כגון מעילה באימון מצד העובד וכדומה. גם במקרה וישנו דבר לא צפוי אשר גורם לביטול העבודה ניתן לפטר את העובד.

במקרה והמעביד מפטר עובד שלא כדין הרי יש לו חיוב כספי כלפיו. העובד זכאי לקבלת שכר עד תום תקופת השכירות. חישוב השכר מוגדר בהלכה "שכר פועל בטל", בודקים כמה מוכן העובד להפחית משכרו ובזכות זה יישאר בביתו. פועל המקבל 100 ₪ ליום, לפעמים מוכן לקבל 75 ₪ ולהישאר בבית לנוח. ישנו תנאי אחד לתשלום - בתנאי שאין לפועל הצעת עבודה חדשה כרגע. אם הפועל יכול לעבוד בעבודה חדשה הרי אין לו שום הפסד.

סדנת יצירה בקייטנה

שאלה: אני מארגן פעילות יצירתית לילדים בתחום האומנות. רכזת קייטנה הזמינה אותי לבוא ולתת סדנת אומנות בקייטנה ל-150 ילדים. לשם כך קניתי חומר והזמנתי מדריכים נוספים לסדנא. בפועל, הגיעו באותו יום לקייטנה רק 90 ילדים כך שנשארה כמות גדולה של חומר וכן המדריכים היו מובטלים. האם אני זכאי לכל שכרי?

תשובה: מכיוון שהיה סיכום ברור על 150 ילדים הרי ההסכם מחייב גם אם בפועל לא הגיעה כמות ילדים כזו. כמובן שאם הרכזת הייתה מודיעה בזמן שיש מספר שונה של חניכים היה ניתן לשנות את ההסכם.

בכל זאת יש לפחות מהשכר שסוכם- אנו מוצאים בהלכה הבדל בין אדם שבפועל עבד, לאדם שמסיבה מסוימת לא עבד, גם אם הסיבה מוצדקת [חושן משפט סימן של"ג]. לכן המדריכים המיותרים שהגיעו לסדנה ובפועל לא עבדו, שכר העבודה שלהם נמוך יותר ממדריכים שעבדו. לסיכום יש להפחית מהסכום שסוכם מראש את עלות המדריכים שלא עבדו ולשלם להם כמחצית השכר בלבד ["שכר פועל בטל"].

הלוואה

החובה לעמוד בדיבורך

שאלה: קרוב משפחה הציע לאחד מבני המשפחה הלוואה על סך 50000 ש"ח ללא ריבית לצורך שיפוץ ביתו. על סמך זה הלך בן המשפחה והזמין שיפוצניק לעבודות החזקה בבית. לבסוף הקרוב רוצה לחזור בו מההלוואה, האם לפי ההלכה מותר לו לחזור? מה לגבי דמי ביטול שצריך לשלם לשיפוצניק?

תשובה: המבטיח לחבירו לתת לו הלוואה צריך לעמוד בדיבורו שנאמר "שארית ישראל לא יעשו עוולה" [מובא בשולחן ערוך חושן משפט סימן ר"ד, נקרא בפי חז"ל מחוסר אמנה]. ישנם מצבים שהאדם לא צפה מראש אלו מאורעות יתגלגלו לפתחו, ואז מותר לו לחזור מדיבורו. על כך צריך להתיעץ עם תלמיד חכם משום שכל מקרה לגופו.

אם הלווה הוא עני הרי יש לחשוש שההצעה של ההלוואה אליו נחשבת כנדרי מצוה ואז ישנה חובה גדולה יותר לעמוד בדיבורו. נדרי מצווה לא מתירים אלא במקרים מאוד מיוחדים!

לעניין ההוצאות של ביטול עבודת השיפוץ יש לחלק בין שני מקרים. האחד, כאשר ידוע למלווה שכסף ההלוואה מיועד לצורכי שיפוץ ועל סמך ההבטחה הלווה הזמין עבודה, הרי הוא כמו פיו גרם לנזק ועל כך הוא חייב לשלם [סמ"ע סימן ל"ט ס"ק מ"ו]. אם הלווה לא דיבר על צורכי ההלוואה וממילא המלווה לא ידע על הוצאות צפויות, הרי הוא פטור.

החזרת הלואה

הלווה מצווה לפרוע את החוב שלקח ואם יש ללווה כסף והוא לא משלם, נקרא רשע- "לוה רשע ולא ישלם" [תהילים לז]. אדם שאינו בטוח שתהיה לו אפשרות להחזיר את ההלוואה אסור לו ללוות.

המלוה יכול להתנות עם הלוה שהוא נותן לו את הכסף לצורך מסוים בלבד, ואז הלוה אינו יכול לשנות לצורך אחר. יש שהתירו לאדם שלוה לצורך מסוים ולאחר זמן לא הוצרך לאותה מטרה כגון שלוה לצורך רכישת רכב ולבסוף קיבל רכב ממקום העבודה, אז יש לו התר להשתמש בכסף לצורך אחר ובתנאי שיוכל להחזיר לבסוף [ט"ז חושן משפט סימן צ"ז]. הלוה צריך לשלם את חובו באותו מקום שבו התבצעה ההלוואה ואינו צריך ליסוע למקום אחר.

המלוה יכול לדרוש את תשלום חובו רק בתנאי שישנם נכסים ללוה אבל אם יודע שאין אפשרות ללוה לשלם את החוב אזי אינו יכול לתבועו, שנאמר "לא תהיה לו כנושה". אם המלוה מסופק האם יש ללוה נכסים מותר לו לתבוע את חובו ואין בכך איסור [כסף קודשים סימן צ"ז]. אם חושש שהלוה ישכח מהחוב יכול להזכיר לו למרות שללוה כרגע אין מה לשלם.

מצוות הלוואה

ישנה מצווה להלוות כסף לאדם שיש סיכוי שיוכל לשלם את החוב. מצוות הלוואה גדולה יותר ממצוות הצדקה משום שבכך מסייעים לאדם לטווח ארוך להתרגל לדאוג לעצמו להתמודד עם הקושי ובכך הוא לא יצטרך לבריות [שולחן ערוך חושן משפט סימן צ"ז]. לכן מי שיש לו כסף המיועד לחסכון ישקול להעמיד סכום מסויים לידי מנהל קרן גמ"ח ובעתיד יקבל את כספו חזרה. אין אפשרות להחשיב את הכסף המיועד להלוואה כחלק ממעשר כספים היות והכסף חוזר אליו לבסוף.

הלוואה "כשרה" - כל הלוואה חייבת להיות בפני עדים או לפחות דף שבו כותב הלווה את הסכום שקיבל וחותרם [שולחן ערוך סימן ע]. יש שלמדו זכות על המנהג להלוות ללא עדים או שטר, על אף שיש איסור בכך, משום שבדרך כלל המלווים הם ידידים, וסכום ההלוואה קטן, משום כך אנו סומכים אחד על השני שהלווה יחזיר את חובו ולא ישכח [ערוך השולחן]. בהלוואות גדולות צריך להקפיד לרשום את הסכום ותאריך הפרעון.

חוב כספי הקיים תקופה ארוכה

שאלה: אדם חייב לי תקופה ארוכה חוב כספי. במשך התקופה הזו חשבתי כמה פעמים שאני מתיאש כבר מהחוב הזה. לאחרונה נודע לי שיש לאותו אדם כסף, האם מותר לי לתבוע ממנו את החוב?

תשובה: ראשית צריך לבדוק האם כתבת פרוזבול לפני ראש השנה, אחרת השמיטה הפקיעה את החוב. הכלל הוא שחוב כספי קיים תמיד, הוא אינו פוקע מעצמו ואף לאחר הרבה שנים החוב בתוקף. אם המלווה מחל על החוב אז הוא פוקע. דבר זה קיים רק אם המלווה אמר בפה מלא שהוא מוחל על החוב, כאשר המלווה מוחל על החוב אז הוא כמו פיו מפקיע את החוב, בכך הוא פוטר את הלווה מלשלם לו את חובו. מחילה מועילה בדיבור ולאחריה אין אפשרות להתחרט. אולם, אם הוא רק חשב על כך אין בכך כלום [שער המשפט סימן צ"ח].

במקרה שלנו אין זו מחילה אלא יאוש. משמעות הדבר שהמלווה בעל כורחו מעריך שהלווה לא יחזיר לו את כספו לכן הוא מתייאש ממנו. בשולחן ערוך נפסק - יאוש לא מפקיע את החוב אפילו אם המלווה אמר בפה מלא, לכן אין שום מניעה לגבות את החוב מהלווה.

פיצויים על איחור בפרעון הלוואה

שאלה: הלוויתי כסף לקרוב משפחה למשך שנה אולם הוא החזיר לי רק אחרי שנתיים. אני מצדי הזכרתי את קיומו של החוב והוא דחה אותי הלך ושוב. האם אני יכול לדרוש פיצוי?

תשובה: הלווה חייב לעשות כל שבידו על מנת לשלם את ההלוואה בזמן. ישנו איסור על הלווה לבזוז את כספי ההלוואה וממילא לאחר את מועד הפרעון אדם כזה נקרא רשע כלשון הפסוק "לווה רשע ולא ישלם". מנגד, התורה אסרה לקחת מהלווה כל תוספת כספית מסכום הקרן, זה הוא איסור ריבית. לכן אף שבשעת ההלוואה, תנאי ההחזרה היו ללא ריבית וכל הבקשה לפיצוי נובעת מהאיחור של הלווה בתשלום מכל מקום ישנו איסור מדברי חכמים להוסיף על סכום ההלוואה.

כאשר לא מדובר על הלוואה אלא על איחור בתשלום שכר עבודה אז יש מקום לתבוע את המעביד בבית דין רבני על הנזק שנגרם לפועל עקב הלנת שכר. באופן כללי אם נגרם לפועל הפסדם ישירים מעיכוב השכר אזי הוא יכול לגבות פיצוי. בנוסף בית הדין ידון במנהג המדינה לשלם על הלנת שכר וכריע האם יש לכך תוקף הלכתי.

פרעון חוב ישן

שאלה: ביצעתי עבודת גננות לאחד משכני והוא לא שילם לי במשך תקופה ארוכה. באחד מהימים כאשר הוא שוב דחה אותי בתירוץ דחוק, אמרת לאשתי "אני מתייאש מהחוב הזה, את הכסף לא נראה בחיים!" לאחר שבועיים השכן ניגש אלי ומציע לשלם את החוב, האם ויתרתי על החוב כאשר התייאשתי ממנו?

תשובה: חוב כספי קיים תמיד, הלווה מצווה לפרוע את חובו גם אם המלווה לא דרש זאת לכן אין תוקף הלכתי לחוק ההתיישנות ביחס לחובות כספיים!

אף שהיה יאוש מצד הגנן, יאוש אינו מועיל בחוב, יאוש מועיל רק באבידה [חושן משפט סימן צ"ח]. כאשר החפץ אינו נמצא ברשותו של האדם הוא אבוד ממנו אזי היאוש מנתק את הקשר האחרון עם הבעלים. אבידה שהתייאשו ממנה הבעלים הרי היא של מוצאה. לעומת זאת חוב כספי תמיד מוטל על הלווה לפרוע אם כן מה בכך שהמלווה התייאש ממנו סוף סוף חובת הפרעון קיימת!

רק כאשר המלווה מוחל על החוב ואז הוא כמו פיו מפקיע את החוב, בכך הוא פוטר את הלווה מלשלם לו את חובו. מחילה מועילה בדיבור ולאחריה אין אפשרות להתחרט. ישנם דעות שונות בנוגע לשאלה האם אדם שהחליט בליבו למחול האם מחילה בלב תקפה או צריך דווקא דיבור.

תשלום ל"בייבי סיטר"

שאלה: אני בת 11 ושומרת מידי פעם על ילדי השכנים, לצערי אני לא מקבלת את שכרי מיד לפעמים הדבר מתמשך למעלה מחודש! האם יש בעיה הלכתית לשכנים שהזמינו אותי?

תשובה: ישנה מצווה מהתורה לשלם לפועל את שכרו בזמן "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש" [דברים כ"ד]. ישנה חובה מהתורה לשלם לפועל את שכרו אף פועל קטן, לכן המצווה הזו קיימת גם כלפי ילד! [אהבת חסד פרק ט]. זמן התשלום הוא עד סוף אותו יום. למשל, אם השמירה על הילדים הייתה עד השעה ארבע אחרי צהריים, זמן התשלום יהיה עד השקיעה של אותו יום.

אם השמירה על הילדים הייתה עד חצות הלילה, זמן התשלום הוא עד עלות השחר [חושן משפט של"ט סעיף ד].

החוב נוצר מיד כשהסתיימה העבודה, אולם המצווה לתת לשכיר את שכרו בזמן קיימת רק אם השכיר מבקש את שכרו. אם בסיום העבודה הפועל מתבייש ולא בא לבקש את שכרו, אין למעסיק איסור בהשהיית התשלום, המצווה קיימת רק לאחר תביעת השכר [סימן של"ט סעיף י].

תנאי נוסף למצווה הוא שיש למעביד כסף מזומן עליו או שיש לו אפשרות זמינה ללוות מחבר אחר. במידה ואין עליו כסף מזומן הוא אינו מחוייב לפרוע מיד. פועל אינו חייב להסכים לקבל צ'ק הוא יכול להתעקש ולדרוש תשלום מזומן, אם הוא התרצה לקבל צ'ק הרי בכך המעביד קיים את מצוותו אף שעדיין הצ'ק לא הופקד בבנק.

החזרת חוב

לוה שאינו משלם ניתן לכפות אותו לשלם בבית הדין [במידה ואינו מוכן לבוא לבית הדין הרבני, יקבל המלוה אישור לפנות לבית משפט ולהוצאה לפועל]. המלוה עצמו אינו יכול להכנס לביתו של הלוה ולעקל נכסים, ואפילו כסף מזומן אסור לו לקחת מתוך ביתו של הלוה שנאמר "לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו".

אם במקרה ישנם כספים של הלוה שהתגלגלו לידיו של המלוה אז הוא רשאי לעכב אותם אצלו ולקזז אותם מהחוב הכללי [חושן משפט סימן ד].

צורת הפרעון היא דווקא במזומן כמו שקיבל ואינו יכול לשלם לו בחפצים או בכל שוה כסף אחר. אולם אם אין ללוה כסף מזומן [כולל בחשבון בנק העובר ושב] הוא יכול לשלם בשוה כסף וטורח המכירה יהיה על המלוה. כל זה כאשר המלוה מוכן לכך אבל אם המלוה מעדיף להמתין עד שיהיה ללוה כסף, הרשות בידו. הלוה אינו חייב לשבור תוכנת חסכון בבנק אם אין לו מזומן, בתנאי שיש לו לשלם שוה כסף.

מקח טעות

ביטול עסקה

שאלה: קניתי רכב משומש והתברר שהמנוע צורך הרבה שמן וכמו כן הוא "עייף" ואינו סוחב.

ברצוני לבטל את העסקה, האם ניתן על פי הדין לעשות כן?

תשובה: על מנת לבטל את הקניה צריך להוכיח שיש כאן בלשון חז"ל - "מקח טעות".

ישנם שני דברים שצריך לבדוק: **דבר ראשון** יש לבדוק האם הפגם שנתגלה הוא דבר משמעותי?

האם הרבה אנשים היו מקפידים עליו ומוכנים לבטל את העסקה בגללו. וכך בעניינינו צריך לבדוק עד כמה הרכב "אינו סוחב" ואם אכן יתברר כי הרכב חריג אף ביחס למכונית משומשת אחרת בדגם הזה אזי ישנה פה טענה של מקח טעות. וכך כתב השולחן ערוך "כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום- מחזירים בו מקח, שכל הנושא והנותן סתם- על מנהג המדינה הוא סומך" [חושן משפט סימן רל"ב]

ישנה טענה שהיה על הקונה לבדוק את הרכב במכון רישוי, התשובה היא שזה נכון לגבי ליקויים קטנים אבל כשיש פגם מרכזי אין לראות בויתור על בדיקה, מחילה על הפגם.

דבר שני יש לבדוק מתי הפגם נוצר? אם הפגם היה עוד לפני המכירה הרי הקונה אינו רוצה בחפץ כזה וממילא העסקה בטלה אולם אם הפגם נעשה לאחר הקניה אז מפסיד הלוקח. הרי הנוק נגרם תחת בעלותו ולכן אין לו על מי להלין. אולם על מנת להכריע מתי נוצר הפגם, יש להיוועץ עם מומחים כגון בעל מוסך.

לסיכום רק מום שרוב אנשים מבטלים עבורו עסקה הוא מום, ובתנאי שהמום היה קיים לפני המכירה.

המוזגן שאכזב

שאלה: קניתי מוזגן משומש ולאחר שבועיים הוא הפסיק לעבוד האם אני יכול לתבוע את המוכר?

תשובה: ראשית יש להיוועץ עם מומחה למוזגנים מה היא סיבת הקלקול? כאשר על תשלום הבדיקה ישלם הקונה אשר מעוניין בה. לפי תוצאות הבדיקה תהיה הכרעת הדין. במידה וברור שהמוזגן מראש היה בעייתי והמנוע שלו לא היה תקין אזי יש כאן מקח טעות והלוקח יכול לתבוע את התשלום חזרה. הכלל הוא כל פגם אשר קיים בשעת המכירה ולא יודעים ממנו הרי המכירה בטלה!

אולם אם הפגם נוצר לאחר הקניה אזי הקונה הפסיד . הוא קנה נכס תקין ולאחר שהנכס עבר לבעלותו התקלקל. למרות שאדם לא קונה מוזגן לשבועיים ולכאורה יטען לא נתת לי נכס תקין . אנו לא מקבלים את טענתו משום שמדובר בחפץ משומש לכן כאשר הוא יוצא מתחת יד המוכר אין לו אחריות לנזקים שיגרמו לחפץ לאחר זמן.

הממתק שלא חולק

שאלה: לקראת יום ההולדת בגן הילדים, הזמנתי בחנות ממתקים 30 יחידות של שקיות מרשמלו. תוך כדי הארוע הופתעתי לגלות שההכשר המופיע על השקית אינו מוכר, לכן לא יכולתי לחלק לילדים את הממתק ונגרם לי עוגמת נפש. אני תובעת מבעל החנות להחזיר לי את כספי ולפצות אותי על עוגמת הנפש. אציין שעל שלט הפרסום מופיע שכל המוצרים כשרים!

תשובה: המדד לביטול העסקה והחזרת הכסף הוא האם יש פה פגם. יש לבחון את חותמת הכשרות המופיעה על שקית המרשמלו ולראות האם זה גוף המוכר לרוב ציבור הצרכנים באותה חנות.

כאשר ציבור הצרכנים סומך על גוף הכשרות הזה, אז בעל החנות צודק, המוצר עונה על ההגדרה של מוצר כשר. אולם אם הציבור לא סומך על החותמת הנ"ל אז הצרכן צודק משום שהגדרה של מוצר כשר נמדדת לפי המקובל. בעניין פיצוי על עוגמת נפש, אין חיוב כספי על עוגמת נפש אבל יש חובה לפייס את הצרכן בדיבור משום שנגרם לו צער.

הקונה שהפך לשוכר

שאלה: ראובן קנה בית בשדרות כאשר חלק מהחדרים שבו נבנו ללא אישור. המוכר התחייב לדאוג לרישום חוקי של תוספת הבניה, בתוך שנה. המוכר לא עמד בהתחייבותו, הקונה רוצה לבטל את העסקה. המוכר מסכים לביטול העסקה אולם דורש תשלום שכירות עבור השנה שהקונה היה בבית.

הקונה טוען שנכנס לדירה לא כשוכר אלא כקונה ולכן אין שום סיבה לתשלום, הסיבה לביטול העסקה באחריות המוכר.

תשובה: כאשר ישנו מקח טעות המשמעות היא שמעולם לא הייתה מכירה. נגזר מכך שהקונה השתמש בנכס של המוכר שנה שלמה, השימוש גרם בלאי לנכס. לכן הקונה חייב בדמי שכירות למשך שנה. בלשון ההלכה הדבר מוגדר "זה נהנה [הקונה] וזה חסר [המוכר] חייב". גובה השכירות יקבע לאור המקובל באותו איזור מגורים.

על מה עלי לדווח?

שאלה: אני מוכר רכב משומש, על מה בדיוק אני מחוייב לדווח לקונה?

תשובה: המסחר אמור להיות הוגן ולכן ישנה חובה לדווח על ליקויים הקיימים ברכב. כך כתב הרמב"ם "אסור לרמות את בני האדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם, אחד גויים ואחד ישראל בדבר זה. היה יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח" [פרק י"ח ממכירה].

אם הפגם גלוי לעין כל, אזי אין חובה לדבר על כך מפורשות שהרי הקונה רואה מול עינו מה יש כאן [חושן משפט סימן רל"ב סעיף ז]. כמו כן אם הליקוי הוא דבר שלא מקפידים עליו רוב האנשים אין צורך לדווח עליו, כגון בקניית רכב אין צורך לדווח על צמיג שהתפנצ'ר ותוקן בפנצ'ריה. על פי רוב מידע כזה לא גורם לאנשים לחזור בהם מקניית הרכב.

כאשר מקובל שישנם שאלות שהקונה אמור לשאול, אין חובה על המוכר לדבר עליהם אם הוא לא נשאל. למשל, אין חובה על המוכר לציין שהרכב הוא בעל קילומטרז' גבוה, אם הקונה לא שאל, הרי הקונה יכול לראות בעצמו את המידע [אגרות משה יור"ד סימן ל"א]

מכירת דירה שנפגעה מקאסם

שאלה: חתמתי חוזה על קניית בית קוט'ג בשדרות. לפי החוזה, הבית יהיה רשום על שמי רק לאחר שכל הכסף יעבור למוכר. לאחר חתימת החוזה בטרם שילמתי את כל הסכום, הבית נפגע מרסיסים של קאסם ויש לעשות בו תיקונים. עכשיו, אני רוצה לבטל את העסקה היות וזה לא הבית שקניתי! אני יודע שהפגמים ניתנים לתיקון אבל אני לא מעוניין בבית משופץ!

תשובה: בכל דור קמים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם. בשולחן ערוך מובאת דוגמא המלמדת על המקרה שלנו: "ראובן מכר לשמעון בתים שיש לו בעיר אחרת, וקודם גמר המקח נכנסו גויים לבתים וקלקלו קצת מקומות ועשו הכתלים [לכלכו את הקירות בעשן שרפה] ועקרו דלתות הבית והחלונות, ורוצה שמעון לחזור בו, וראובן טוען שכיון שהוא מום עובר, יחזיר הבית לקדמותו ויקיים המקח, הדין עם ראובן. שהרי בית מוכר לו ועדיין נקרא בית". הכלל העולה מהלכה זו הוא שיש לבדוק האם לאחר הנזק המוצר איבד את שמו? על כן יש לבדוק במקרה שלנו האם הפגיעה בבית אינה מהותית-מי שמסתכל על הבית לאחר נקיון בסיסי יראה לפניו בית המצריך תיקונים קלים, אזי אין סיבה לביטול העסקה. החובה לטפל בתיקון הבית מוטלת על המוכר, הוא צריך לגשת למס רכוש ולדאוג לתיקון.

לעומת זאת אם הפגיעה בבית היא קשה, למתבונן, הבית נראה כחורבה המצריכה שיפוץ יסודי, אזי צודק הקונה שהוא לא קנה כזה בית ובידו לבטל את העסקה.

מקח טעות

מקרה: ראובן רצה לקנות רכב מסוים, שמעון הציע למכירה רכב העונה לצפייה של ראובן.

בזמן המכירה הרכב לא הניע, שמעון הסביר לו שהרכב עומד זמן ארוך ליד הבית ולכן הוא אינו מניע. "זו בעיה קטנה צריך רק לכוון את מערכת ההצתה". ראובן הסכים לקנות את הרכב במצבו, כאשר הוא יודע שהרכב שהוא קונה כרגע אינו תקין.

לאחר הקניה התברר שיש בעיה הרבה יותר גדולה והמנוע אינו תקין. ראובן רוצה ששמעון יתקן את המנוע, שמעון אינו מוכן לתקן, וטוען "לקחת את הסיכון על עצמך".

הדין: האם יש לפנינו מקח טעות? ההגדרה של פגם המבטל מקח היא לפי מנהג האנשים. ברור לכל קונה רכב, שהדרישה המינימאלית היא מנוע תקין וכאשר הוא מקולקל ישנו פגם בעסקה ואין לה תוקף.

האם הקונה הסכים לקנות את הרכב בכל מצב? נראה ברור שההסכמה הייתה רק על ליקויים קטנים ולא על דבר מרכזי. מנוע הוא פגם גדול לעומת וינקר שבור שנחשב לפגם קטן. כאשר לרכב יש בעיה במנוע, זו בעיה מרכזית. לכן המכירה אינה תקפה ושמעון צריך להחזיר לו את הכסף.

שמעון רצה לעכב את הרכב אצלו ודורש לחייב את ראובן לשפץ את המנוע.

ההלכה של מקח טעות מאפשרת להחזיר את העסקה אחורה בלבד. יש לו שתי אפשרויות או לבטל את המקח ולהחזיר את הרכב לראובן או למחול על ביטול המקח ולהשקיע על חשבוננו בתיקון המנוע.

קניית מחשב משומש

שאלה- פרסמתי מודעה על כך שאני מעוניין לקנות מחשב ביתי משומש, כיבלתי כמה הצעות והחלטתי לקנות את המחשב הזול ביותר. נאמר לי שיש במחשב מערכת הפעלה וכן את התוכנות הבסיסיות הנצרכות. לאחר ששילמתי התברר לי כי מערכת ההפעלה מיושנת. בעקבות כך המחשב מגיב באיטיות ומאוד מסורבל לעבוד איתו. האם ביכולתי לבטל את העסקה?

תשובה- ראשית צריך לברר האם מחיר המחשב היה זול במיוחד. אם כן הרי יש בכך סימן לקבלת המחשב כפי שהוא ולכן אין ביכולתך לבטל את המקח. במידה ושלמת מחיר ממוצע, אז יש מקום לבדוק האם הנורמה המקובלת במכירות יד שניה כוללות שימוש במערכת הפעלה מחודשת? במידה ואכן כך מקובל, הרי יש כאן טענת מקח טעות.

אולם במקרה שלנו ניתן היה לברר את טיב מערכת ההפעלה עוד קודם המכירה והקונה לא עשה כך הרי גילה בכך שהוא מוחל על הפגם. ישנה הלכה המטילה על הלוקח את האחריות לברור טיב המוצר לפני ביצוע העסקה! דבר שניתן לברר אותו בקלות וללא הוצאה כספית ובפועל הקונה לא בדק, הרי בכך הסכים למחול על הפגם ואין אפשרות לטעון מקח מעות [חושן משפט סימן רל"ב סמ"ע סק"י]. כמובן שאם המוכר הטעה את הלוקח ואמר לו המפורש שמערכת ההפעלה חדישה, יש בכך מקח טעות שהרי הלוקח לא בדק בגלל האמון שנתן במוכר.

שנים אוחזים בפלאפון

שאלה: בחור קנה פלאפון משומש מחבירו, לאחר שבוע הוא גילה שאפשרות הרטט מקולקלת.

המוכר טוען שזה הוא מכשיר משומש ולכן אין מה לבוא בטענות, לעומתו הקונה רוצה החזר כספי בגלל שאין אפשרות לרטט.

תשובה: כפי שהזכרנו בשבוע שעבר כל טענה לפגם בחפץ נמדדת לאור מנהג המדינה. לכן, יש לבדוק האם אנשים שקונים מכשיר פלאפון משומש מקפידים שהפונקציה של רטט אכן פועלת. אם כן, הרי זה מקח טעות וביכולתו של הקונה להחזיר את המכשיר בחזרה ותמורתו לקבל את כספו.

אין אפשרות לקיים את העסקה ולדרוש פיצוי, ברגע שבאים בטענת פגם, המקח כולו מתבטל.

לכן הקונה צריך להחליט או שהוא מוחל על הפיצוי הכספי ונשאר עם המכשיר, או שהוא מחזיר את המכשיר ונוטל את כספו. כאשר הקונה מחזיר את המכשיר ומקבל חזרה את כספו הרי הוא צריך לשלם על ההנאה שהייתה לו מזמן הקניה ועד ההחזרה. למשל אם לאחר שבועיים הוא החזיר את המכשיר, עליו לשלם לו מחיר עלות השכרת מכשיר לשבועיים.